

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Tchad 2010

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

I Tchad förekommer omfattande och allvarliga övergrepp på de mänskliga rättigheterna, trots relativt vältäckande lagstiftning. Summariska avrättningar, tortyr och våldtäkter förekommer. Försvarare av de mänskliga rättigheterna och journalister är fortsatt utsatta för hot och olaga frihetsberövanden.

Tchad är ett av världens fattigaste länder och befinner sig på plats 163 av totalt 169 länder i FN:s utvecklingsindex för 2010. I landet finns, bland de cirka tio miljoner invånarna, ungefär 200 etniska grupper. Över 120 olika språk talas. I norr och öst är majoriteten av befolkningen muslimer – i söder är de flesta kristna. Diskriminering på etnisk grund är förbjudet enligt lag men ändå vanligt förekommande – politiska partier och andra sammanslutningar är ofta grundade på etnisk tillhörighet.

Grundlagen förbjuder uttryckligen tortyr och annan förnedrande behandling. Det förefaller dock vanligt att framför allt säkerhetsstyrkorna använder sig av tortyr. Även summariska avrättningar förekommer.

Förhållandena på landets fängelser är överlag undermåliga. Dödsstraff är föreskrivet för vissa brott, och dödsdomar utfärdas.

Säkerhetsstyrkor och polis gör sig skyldiga till godtyckliga frihetsberövanden, främst av regimkritiker och personer som misstänks ha kontakt med rebellgrupper.

Grundlagen föreskriver ett oberoende rättsväsende. I praktiken är domstolarna i allmänhet kontrollerade av regeringen, ineffektiva och överbelastade. Domarna är dåligt betalda och korruptionen utbredd. Påtryckningar, hot och våld mot domare förekommer. Ett traditionellt rättssystem existerar parallellt

med det formella och oklarheter om vilka principer som gäller är vanligt förekommande.

Straffriheten är mycket utbredd i Tchad, i synnerhet för regeringsmedlemmar, säkerhetstjänst och polis. Rapporter finns om hur misstänkta för summariska avrättningar, tortyr och misshandel har tagits i förhör, men släppts utan ytterligare åtgärd. Utbredd korruption och bristande resurser inom rättsväsendet bidrar till straffriheten.

Yttrandefriheten garanteras i Tchads grundlag. Trots detta drabbar hot, trakasserier och olaga frihetsberövanden journalistkåren. Grundlagen garanterar också församlingsfrihet, men den är i praktiken begränsad. Demonstrationer måste anmälas i förväg och det händer att regimkritiska demonstrationer inte tillåts äga rum. Religionsfriheten garanteras i grundlagen och landet är enligt lag sekulärt. Detta respekteras i stort.

Presidentmakten i Tchad är stark, medan övriga statsbärande institutioner är svaga. Den sittande presidenten Idriss Déby tog makten i samband med en militärkupp 1990 och har lyckats behålla makten genom att ingå i olika allianser och genom att ändra grundlagen (som sedan 2005 tillåter tre mandatperioder i följd för innehavaren av presidentämbetet). Parlamentsval skulle ha hållits i samband med presidentsvalen 2006, men har skjutits upp flera gånger. Såväl lokala val som parlaments- och presidentval planeras till våren 2011; en grupp om 70 EU-observatörer har utsetts.

Landets författning erkänner rätten att bilda och vara medlem i fackföreningar samt rätten till kollektiv löneförhandling och strejk. Regeringen respekterar generellt dessa rättigheter. Mer än 90 procent av arbetarna i den formella sektorn tillhör någon fackförening.

Hälso- och sjukvården i Tchad är underfinansierad och stora delar av befolkningen har inte tillgång till grundläggande hälsovård. Läskunnigheten i landet är en av de lägsta i världen, och enligt UNESCO (Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur) kan endast drygt en fjärdedel av befolkningen över femton år läsa och skriva.

Grundlagen garanterar lika rättigheter för kvinnor och män, men i praktiken är kvinnans ställning svag. Ojämligheten är djupt rotad i familjestrukturen och återspeglas i resten av samhället. Kvinnlig könsstympning är förbjudet enligt lag men trots detta mycket utbrett. Inga uppgifter gör gällande att åtal väckts mot personer som utfört ingreppen. Regeringen uttrycker stöd för olika organisationers arbete för barns rättigheter, men saknar själv kapacitet att garantera exempelvis skolgång för alla barn.

Enligt UNHCR (Förenta nationernas flyktingkommissariat) finns cirka 240 000 flyktingar i Tchad, vilket gör landet till en av världens största flyktingmottagare. De allra flesta kommer från Darfur i västra Sudan och befinner sig i flyktingläger i östra Tchad. Ett mindre antal kommer från Centralafrikanska republiken. Därtill finns drygt 170 000 internflyktingar i landet.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Tchad har ratificerat/anslutit sig till följande centrala konventioner om de mänskliga rättigheterna:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights* (ICCPR), samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt. Det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet har varken undertecknats eller ratificerats.
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* (ICESCR).
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination* (CERD).
- Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW). Man har dock varken undertecknat eller ratificerat det fakultativa protokollet om enskild klagorätt.
- Konventionen mot tortyr, *Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (CAT). Man har varken undertecknat eller ratificerat det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr.
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child* (CRC) samt de två tillhörande protokollen om barn i väpnade konflikter och om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.
- Undertecknat men inte ratificerat konventionen mot påtvingade försvinnanden, *Convention for the Protection of all Persons from Enforced Disappearances* (CED).
- Flyktingkonventionen samt det tillhörande protokollet från 1967, *Convention related to the Status of Refugees*.
- Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen (ICC), *International Criminal Court*.
- Den afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter, *the African Charter on Human and People's Rights*.
- .

Tchad har inte ratificerat FN:s konvention om förebyggande och beivrande av folkmord.

Tchads konstitution ger vid handen att alla internationella instrument som ratificerats på ett korrekt sätt, automatiskt är att anse som gällande lagstiftning tillämplig med företrädesrätt före inhemsk rätt.

Tchad rapporterade hösten 2007 till konventionskommittén för medborgerliga och politiska rättigheter. Under samma år rapporterade landet också till konventionskommittén för barnets rättigheter.

Under 2009 granskades Tchad inom ramen för FN:s råd för mänskliga rättigheters allmänna ländergranskning (Universal Periodic Review, UPR). Då konstaterades att Tchad sedan självständigheten 1960 haft stor politisk instabilitet som lett till allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna. Sedan 1990 har, enligt den nationella rapporten, demokratiska strukturer samt en rättslig infrastruktur med ett uttalat skydd för individens mänskliga rättigheter sakta byggts upp.

Det konstaterades inom ramen för granskningen att stora problem med efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna fortfarande finns på i princip alla fronter. Anledningarna till detta är många; en förändring från diktatur till demokrati tar tid och läskunnigheten och förståelsen för innebörden av mänskliga rättigheter är låg. Dessutom är landets placering, inte minst närheten till Darfur, svår och leder till stora flyktingströmmar.

Inom ramen för UPR-ländergranskningen tillgavs Tchad ett stort antal rekommendationer. Några av dessa var att landet skulle ratificera FN:s konvention om förebyggande och beivrande av folkmord liksom flertalet andra konventioner, att man på ett bättre sätt skulle implementera internationell rätt i sin nationella lagstiftning, och att man skulle garantera genomförandet av lagstiftningen om förbud mot kvinnlig könsstympning. Dessutom uppmanades Tchad att aktivt stoppa rekryteringen av barnsoldater till armén.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Grundlagen förbjuder uttryckligen tortyr och annan förnedrande behandling. Det förefaller dock vanligt att framför allt säkerhetsstyrkorna använder sig av tortyr. Summariska avrättningar förekommer, enligt uppgifter utförda av medlemmar av de nationella säkerhetsstyrkorna och rebellgrupper. Det är vanligt att säkerhetsstyrkorna brukar övervåld. Rapporten gör gällande att politiskt motiverade försvinnanden förekommer, ofta i anslutning till regimkritiska yttranden.

Förhållandena på landets fängelser är överlag undermåliga och i vissa fall direkt livshotande. Fängelserna är överbefolkade och saknar möjlighet att erbjuda

fångarna grundläggande tillgång till sjukvård, mat och sanitet. Man skiljer vanligen män från kvinnor i landets fängelser. Rapporter gör gällande att barn och ungdomar i vissa fall inte skiljs från vuxna. Häktade hålls ofta frihetsberövade tillsammans med dömda och vissa tillbringar flera år i fångenskap utan att ställas inför rätta. Misshandel och övervåld förekommer i landets häkten och fängelser.

Det finns uppgifter, bland annat från Internationella rödakorskommittén (ICRC), om hemliga arrestlokaler och fängelser till vilka lokala och internationella frivilligorganisationer nekats tillträde.

4. Dödsstraff

Dödsstraff är föreskrivet för vissa brott och dödsdomar utfärdas. Tchad stödde inte det resolutionsförslag mot dödsstraff som bland annat EU:s medlemsstater lade fram i FN:s generalförsamling hösten 2007.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Säkerhetsstyrkor och polis gör sig skyldiga till godtyckliga frihetsberövanden, främst av regimkritiker och personer som misstänks ha kontakt med rebellgrupper. Till exempel arresterades flera oppositionsledare i februari 2009. Amnesty International rapporterar att gripna personer försvunnit och inte återfunnits. Lagen föreskriver att information om anklagelsens lydelse ska ges vid arrestering samt att den gripne ska ha tillgång till advokat. Detta respekteras dock långt ifrån alltid. Befolkningens bristfälliga vetskap om sina rättigheter är ett stort problem i sammanhanget.

Telefonavlyssning, censur av post och godtycklig husrannsakan förekommer.

Inga formella resebegränsningar finns. Resor inom landet försvåras dock av ett stort antal vägspärrar där resenärer ofta avkrävs mutor.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Grundlagen föreskriver ett oberoende rättsväsende. I praktiken är domstolarna i allmänhet kontrollerade av regeringen, ineffektiva och överbelastade. Domarna är dåligt betalda och korruptionen utbredd. Påtryckningar, hot och våld mot domare förekommer.

På nationell nivå finns en högsta domstol, en konstitutionell domstol och en "överklagandedomstol". Lagen säger att ledamöterna i ovanstående domstolar ska tillsättas av folket, dock utses dessa ofta av regeringen istället. Militära brott ska prövas i militärdomstol, någon sådan är dock inte upprättad – militära brott prövas istället av de vanliga domstolarna. Det finns också provinsdomstolar,

liksom en översiktskommission med uppdraget att granska eventuella oegentligheter och felaktigheter i utdömda domar.

Ett traditionellt rättssystem existerar parallellt med det formella och oklarheter om vilka principer som gäller är vanligt förekommande. Förutsägbarheten för den enskilde är därför mycket bristfällig. Ofta behandlar det traditionella rättssystemet civilrättsliga mål och då framför allt på landsbygden.

7. Straffrihet

Straffriheten är mycket utbredd i Tchad, i synnerhet för regeringsmedlemmar, säkerhetstjänst och polis. Rapporter finns om hur personer misstänkta för summariska avrättningar, tortyr och misshandel har tagits i förhör, men släppts utan ytterligare åtgärd. Utbredd korruption och bristande resurser inom rättsväsendet bidrar till straffriheten.

Senegal meddelade 2006 att landet skulle åtala den före detta tchadiske presidenten Hissène Habré. Habré (president 1982-1990) har vistats i exil i Senegal sedan nuvarande president Déby tog makten 1990. Habré är anklagad för att ha gett order om tiotusentals godtyckliga avrättningar och systematisk tortyr under sin tid vid makten. Domstolen för den västafrikanska samarbetsorganisationen ECOWAS uppmanade i november 2010 Senegal att skapa en särskild jurisdiktion för åtalet mot Habré. Såväl AU som EU har lovat pengar för att processen ska kunna genomföras.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet med mera

Yttrandefriheten garanteras i Tchads grundlag. Trots detta drabbar hot, trakasserier och olaga frihetsberövanden journalistkåren. De privatägda medier som rapporterar kritiskt om regeringens hantering av konflikten i östra delen av landet är särskilt utsatta för kränkningar. Landets presslag innehåller hårda straff för bland annat ”förolämpning av presidenten” och ”konspirerande med fienden”. Regeringskontrollerad media censureras men kritiserar ibland regeringen. Fristående media kan ofta kritisera den sittande regeringen. Självcensur är utbrett i landets journalistkår.

Det finns inga formella inskränkningar i användandet av Internet, men endast cirka 1,2 procent av befolkningen har Internet-tillgång enligt siffror från FN.

Grundlagen garanterar församlingsfrihet; dock är den i praktiken begränsad. Demonstrationer måste anmälas i förväg och det händer att regimkritiska demonstrationer inte tillåts äga rum.

Religionsfriheten garanteras i grundlagen och landet är enligt lag sekulärt. Vissa religiösa organisationer är ändå förbjudna och några statsorgan har religiös prägel. I övrigt respekteras religionsfriheten i hög utsträckning.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Presidentmakten i Tchad är stark, medan övriga statsbärande institutioner är svaga. Den sittande presidenten Idriss Déby tog makten i samband med en militärkupp 1990 och har lyckats behålla makten genom att ingå i olika allianser och genom att ändra grundlagen (som sedan 2005 tillåter tre mandatperioder i följd för innehavaren av presidentämbetet).

Presidenten väljs i direkta val för en mandatperiod om fem år. De tre presidentval som hållits sedan Déby kom till makten har präglats av oegentligheter, lågt valdeltagande, hot och uppmaningar från oppositionen till bojkott. I presidentvalet 2006 segrade Déby med över sextio procent av rösterna och sitter därmed sin tredje mandatperiod.

Premiärministern utses av presidenten och godkänns av parlamentet, nationalförsamlingen. Parlamentet har en kammare och väljs i direkta val. Landet har officiellt ett flerpartisystem och ett hundratal olika partier är registrerade. Det största politiska partiet är presidentens Mouvement Patriotique du Salut (MPS).

Kvinnor är starkt underrepresenterade i offentliga förvaltningar och församlingar. Av regeringens trettio ministrar är endast fyra kvinnor; i parlamentet är 10 av 155 ledamöter kvinnor.

Liksom i presidentvalen har valfusk, hot, våld och lågt valdeltagande präglat parlamentsvalen. Den politiska oppositionen är svag, trots de många partierna. Flera oppositionsledare har utsatts för trakasserier. Parlamentsval skulle ha hållits i samband med presidentvalet 2006, men har skjutits upp flera gånger. Såväl lokala val som parlaments- och presidentval planeras till våren 2011; en grupp om 70 EU-observatörer har utsetts.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Tchad har ratificerat sju av ILO:s åtta centrala konventioner om mänskliga rättigheter. Undantaget är konvention nr 138 om minimiålder för arbete.

Landets författning erkänner rätten att bilda och vara medlem i fackföreningar samt rätten till kollektiv löneförhandling och strejk. Regeringen respekterar generellt dessa rättigheter. Mer än 90 procent av arbetarna i den formella

sektorn tillhör någon fackförening. Brott mot förbuden mot slaveri, tvångsarbete och barnarbete förekommer. Minimiålder för anställning är fjorton år i den formella sektorn.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälso- och sjukvården i Tchad är underfinansierad och stora delar av befolkningen har inte tillgång till grundläggande hälsovård. Antalet läkare är mycket litet i förhållande till befolkningens storlek. Barn- och mödradödligheten är hög. Medellivslängden för både män och kvinnor är strax under femtio år. Brist på dricksvatten är ett allvarligt problem för en stor del av befolkningen.

12. Rätten till utbildning

Läskunnigheten i landet är en av de lägsta i världen och enligt FN:s ekonomiska, sociala och kulturella organ (UNESCO) kan endast drygt en fjärdedel av befolkningen över femton år läsa och skriva. Grundskolan är obligatorisk, men mindre än hälften av befolkningen får grundläggande utbildning. Siffror från FN visar att en vuxen person i Tchad i genomsnitt har fått 1,5 års utbildning. För de barn som växer upp nu, förväntas genomsnittet komma att ligga på sex års utbildning.

Grundläggande utbildning för barn mellan sex och elva år är enligt lag kostnadsfri men i realiteten tar skolor ofta ut avgifter för undervisningen. Skolor saknas på många platser. De senaste åren har antalet barn i grundskolan ökat något, om än från en låg nivå. Färre flickor än pojkar går i skolan och skillnaderna blir större ju högre upp i utbildningssystemet man kommer. Tillgången till utbildning varierar över landet och är generellt sämre i de norra och östra delarna. En utbildningsreform uppgavs vid UPR-ländergranskningen 2009 vara initierad i Tchad.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Tchad är ett av världens fattigaste länder och befinner sig på plats 163 av totalt 169 länder i FN:s utvecklingsindex för 2010. Cirka åttio procent av befolkningen lever på mindre än en USD per dag. Det stora antalet flyktingar ökar trycket på de redan mycket knappa resurserna. Intäkterna från landets oljetillgångar kommer överlag inte befolkningen till del.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

14. Kvinnors rättigheter

Grundlagen garanterar lika rättigheter för kvinnor och män, men i praktiken är kvinnans ställning svag. Ojämligheten är djupt rotad i familjestrukturen och

återspeglas i resten av samhället. Exempelvis är läskunnigheten avsevärt lägre bland kvinnor än bland män och kvinnor är underrepresenterade på alla nivåer i offentliga förvaltningar och församlingar. Våld mot kvinnor är vanligt förekommande trots förbud i lagstiftningen. Sexuellt utnyttjande är inte straffbart och skapar problem. Månggifte förekommer i stor utsträckning, liksom tvångsäktenskap för unga flickor. Våldtäkt är vanligt och något soldater i tchadiska armén ofta anklagas för.

Kvinnlig könsstympning är förbjudet enligt lag men trots detta mycket utbrett. Inga uppgifter gör gällande att åtal väckts mot personer som utfört ingreppen.

15. Barnets rättigheter

Regeringen uttrycker stöd för olika organisationers arbete för barns rättigheter, men saknar själv kapacitet att exempelvis garantera skolgång för alla barn. Enligt FN:s barnorgan Unicef går knappt hälften av barnen i skolan. Barnarbete är vanligt förekommande, framför allt i den informella sektorn. Det finns ett stort antal gatubarn och handel med barn förekommer. Rapporter från FN gör gällande att det fortfarande finns barnsoldater i armén, i paramilitära styrkor och hos rebellgrupperna. Registrering av nyfödda sker inte på ett tillfredsställande sätt, vilket riskerar att sätta barn utanför samhällets skyddsnät. Regeringen har dock ett mål att alla barn upp till åtta års ålder år 2015 ska vara registrerade, fredade från våld och diskriminering och vara vid god hälsa. Ett delprojekt i detta, för att utbilda föräldrar i ovanstående frågor, genomförs i samarbete med Unicef.

Kidnappningar är vanligt förekommande i Tchad, inte minst av barn. Under 2009 dödades ett hundratal tillfångatagna barn, i flera fall efter skottlossning mellan förövare och regeringens säkerhetsstyrkor.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

I Tchad finns, bland de cirka tio miljoner invånarna, ungefär 200 etniska grupper. Över 120 olika språk talas. I norr och öst är majoriteten av befolkningen muslimer – i söder är de flesta kristna. Diskriminering på etnisk grund är förbjudet enligt lag men ändå vanligt förekommande – politiska partier och andra sammanslutningar är ofta grundade på etnisk tillhörighet. Presidentens egen etniska grupp, zaghawa, dominerar statsförvaltningen och är överrepresenterad i alla viktiga statsorgan och på höga poster inom militären.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Någon tillförlitlig information om situationen för homo- och bisexuella eller transpersoner i Tchad är inte känd. Inte heller finns det några kända organisationer för tillvaratagande av dessa gruppers intressen.

18. Flyktingars rättigheter

Enligt FN:s flyktingorgan (UNHCR) finns cirka 240 000 flyktingar i Tchad, vilket gör landet till en av världens största flyktingmottagare. De allra flesta kommer från Darfur i västra Sudan och befinner sig i flyktingläger i östra Tchad. Ett mindre antal kommer från Centralafrikanska republiken. Därtill finns drygt 170 000 internflyktingar i landet.

Ett stort antal humanitära organisationer verkar i flyktinglägren i östra Tchad och har, trots svåra omständigheter, byggt upp en rimligt tillfredsställande struktur för att stödja flyktingarna. Försörjning med vatten och livsmedel är en svår uppgift i de mer avlägsna lägren. Situationen för internflyktingar är särskilt besvärlig. Den pågående konflikten, attacker av säkerhetsstyrkor och rebellgrupper och utbredd banditism försvårar det humanitära arbetet och hotar flyktingarnas säkerhet. Statsförvaltningen har ingen kapacitet att hantera flyktingfrågor. Det nationella flyktingkommissariatet CNAR finansieras helt av UNHCR.

19. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Diskriminering mot personer med funktionsnedsättning är förbjudet enligt lag. Regeringen och det civila samhället arbetar i viss mån för att öka medvetenheten om, och förbättra situationen för, landets funktionshindrade. Arbetet är dock mycket begränsat.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Oberoende organisationer som arbetar för mänskliga rättigheter verkar i Tchad. Människorättsaktivister, särskilt på det lokala planet, har dock utsatts för trakasserier, gripanden och hot från myndigheter - särskilt om de uttryckt kritik mot regimen. Den mest väletablerade lokala organisationen är Ligue Tchadienne des Droits de l'Homme (LTDH).

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Ett 70-tal internationella organisationer, däribland flera FN-organ, arbetar i landet med frågor som rör mänskliga rättigheter. UNHCR samt andra FN-organ och enskilda organisationer arbetar med flyktingfrågor i östra delen av landet.

FN:s säkerhetsråd beslutade år 2007 att upprätta en internationell närvaro i Tchad (och Centralafrikanska republiken) med den övergripande uppgiften att

bidra till att skapa säkerhetsförutsättningar för flyktingar och internflyktingars återvändande. FN-missionen MINURCAT etablerades och tilldelades bland annat ett mandat för mänskliga rättigheter. MINURCAT avslutades i slutet av 2010 efter önskemål från Tchads regering, som själv ville sörja för skyddet av landets invånare.